

**BİR GERMANOFİL OLARAK MOİZ KOHEN'İN VEYA  
KENDİ İSİMLENDİRMESİYLE TEKİN ALP'İN ALMAN  
HAYRANLIĞI**

*Nurettin GEMİCİ\**

**ÖZET**

Batılılaşma ve batılı ülkelerin düzeyine erişmek için gösterilen efor her dönemde başka bir ifade biçimi göstermişti. Tanzimat'la birlikte bu gayretler daha da hızlandı. Artık askeri uzmanların yerine okullarda çalıştırılmak üzere öğretmenler gelmeye başlamıştı. Bunları daha sonra mürebbiyeler ve üniversitelerde görevli öğretim görevlileri takip etti. Asıl ismi Moiz Kohen olan fakat daha çok müstear adı olan Munis Tekin Alp Alman modelini Türkiye'de kabul görmesi için Alman öğrencileri, ilim adamları ve askeri personelin hayat tarzlarını Darülfünun'a ve Türk ordusuna uyarlamak için Bilgi mecmuasında iki makalede araştırmıştı. Bu makalelerde Alman öğrencilerinin ve askeri personelin hayatları ve günlük yaşayışlarının en küçük ayrıntılarına kadar basit ve yalın bir anlatımla kaleme almıştır. Tekin Alp'in bu dönemsel değişimlerini içine alacak biçimde konu değerlendirilerek Türkiye için aranan model ülke arayışları irdelenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Tekin Alp, Batılılaşma, Türkiye'de Alman etkisi.

---

\*Yrd. Doç. D.r, İstanbul Üniversitesi, Türkoloji Bölümü,  
nurettinGemici@hotmail.com

---

***Turkish Studies***

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

---

**GERMANOPHILE MOIZ KOHEN'S, OR AS HE NAMED  
HIMSELF, TEKIN ALP'S ADMIRATION OF GERMAN  
CULTURE / GERMANY**

**ABSTRACT**

With westernization and increased bigotry reaching the level of western countries, it manifested itself in each area differently, with the Tanzimat the progress (westernization) became faster. The schools were no longer employed by members of the military, but ordinary citizens, who also became teachers after academics were employed. The author whose real name was Moiz Kohen, but known as Munis Tekinalp, researched the adoption of a German teaching system at he Darülfünun and Turkish militaries. He researched the way of life of German students, scientists, and military personnel; his results were discussed in two different cience magazine articles. These articles covered the way of life of the students and military personnel, detailing every aspect, right down to the nuts & bolts (nitty gritty....slang) of their lives, literally.

**Key Words:** Tekinalp, Westernization, The german influence in Turkey.

Tekin alp hakkında yapılan pek çok incelemede onun en çok Türkçülük akımı ile ilgili yönü ele alınmıştır. Biz bu çalışmamızda Türkçülükle doğrudan bir alakası olmamakla birlikte farklı ve bilinmeyen bir yönünü ele alacağız. Bu incelememize konu olan bu Tekin Alp'e ait iki makale; yazıldığı tarih ve içerdiği bazı ilginç tespitler nedeniyle bu çalışmaya ana kaynaklık etmiştir.

Öncelikle Tekin Alp ile ilgili çalışmalar son dönemlere gelinceye kadar neredeyse yok denecek kadar az iken son zamanlarda bir artış göstermiştir. Yakın bir tarihe kadar Türkiye'de yayımlanan belli başlı Ansiklopediler Türk düşünce Tarihinin bu renkli siması hakkında çok bir genel bir bilgi vermeyi bile zait görmüşlerdir. Konuyla ilgili yaptığım araştırmalarda gördüğümüz kadarıyla başta İslam Ansiklopedisi ve Larousse'nin Türkçe uyarlanmış tercümesinde ve belli başlı herkesçe adı bilinen ansiklopedilerde hatta Türk Ansiklopedisinde bile kendisine bir yer bulamamıştır. Tekin Alp ile

---

***Turkish Studies***

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

ilgili doyurucu bilgi için yegâne sağlam başvuru kaynağı hiç şüphesiz Jakob Landau'nun onun hakkında yazmış olduğu kitap ve ilgili makaleleri olmuştur (1996; 49).

Tekin Alp, pek çok konuda kabiliyet ve bilgi birikimine sahiptir. Fakat onun bu yetkinliğini kullanmak yerine çoğu zaman pragmatik ve makyevelist davrandığını hususu araştırmacıların gözünden kaçmamıştır. Jakob Landau'nun tespitine göre, Tekin Alp değişime açık olmakla birlikte aynı zamanda talihinin de yardımıyla önüne gelen fırsatları değerlendirmiştir. Belli bir görüşe taassupla bağlanmak yerine fırsatlar ve yeniliklere adapte olmayı tercih etmiştir.(Landau 1996; 49–54). Bu nedenle hayatı boyunca yükselen güç ve değerlerin yanında yer almıştır. Bazen de bununla da yetinmeyerek henüz yeni intikal ettiği yerde durumunu sağlamlaştırmak için bu yeni bağlandığı değerlerin yılmaz bir savunuculuğunu da üstlenmiştir. Bazen bununla da yetinmeyerek Türkleştirme, Kemalizm, Türk Ruhu gibi çalışmalarında kraldan daha kralcı kesilerek işin teorik temellerini ortaya koymaya çaba göstermiştir. Bilindiği gibi Meşrutiyet öncesi İstibdat rejimine karşı Osmanlı devleti içinde yaşayan milletlerin ortak hareket etme zorunluluğu bütün muhalif kesimlerin Osmancılık ideolojisi etrafında toplanmalarını sağlamıştı. 1909 yılında Meşrutiyetin ilanından sonra Dünya Siyonist kongresine katılan Moiz Kohen (Tekin Alp) bu kongredeki ortama ters düşme pahasına Osmancılık düşüncesini savunmuştur. Bu konuda ısrarlı olması nedeniyle kongreye katılanlarla fikir ayrılığına düşmüş ve kongrenin tamamlanmasını dahi beklemezsizin geri dönmüştür. Başlangıçta Tekin Alp'in de savunduğu Osmancılık fikri Balkan savaşlarının acı sonuçlarından ve Osmanlı devleti sınırları içinde yaşayan değişik milletlerin istiklâl arzuları nedeniyle pek uzun ömürlü olmamıştır. Fakat o zaman ki Osmanlı aydınlarında bu tarz fikirlerin arkasında yatan en büyük hedef hiç şüphesiz Osmanlı devletinin varlığını koruması ve devam ettirme arzusudur. Daha sonraları yaşanan pek çok olumsuz olayın ardından başta İttihat Terakki Fırkası (Partisi) içinde olmak üzere gerek aydınlar gerekse halk arasında bu düşünce rağbetten düşmüştür. Sonunda İttihat Terakki Partisi gerek Osmancılık düşüncesine gerekse İslamcılık düşüncesine karşı cephe almış ve Komitecilik (Particilik) fikrinde takılı kalmıştır. Bu yeni anlayış da parti içinde fazla rağbet bulmayarak yerini tükçülüğe bırakmıştır. Partinin genel merkezinde bir ideolog olarak yer alan başta Ziya Gökalp (1876 -1924) ve Enver Paşa'nın ve ileri gelenlerin Türkçülük (Pan Türkismus) fikrini benimsemişlerdir. Bu yeni yaklaşım partinin kahir ekseriyeti tarafından kabul görmüş her kesimden olumlu tepkiler alması Tekin Alp'in dikkatinden kaçmamıştır. Bu yeni durumu değerlendiren

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

Tekin Alp, ırk olarak Türk olmamasına da rağmen Türkçülük düşüncesine sarılmış ve daha önce savuna geldiği Osmanlılık düşüncesini bırakmıştır. Daha sonraki yazılarında daha önce bu düşüneyi hiç bir zaman savunmamış ve kabullenmemişçesine tanınamazlıktan gelmiştir. Kendisinin bu yeni durumu değerlendiren cümlelerinden kolayca anlaşılır.

*"10 Temmuz siyasi inkılâbından sonra Türk aydını için bir emekleme devresi başladı. Bir süre Osmanlılık hedefi, yani Türkiye'de yaşayan değişik ulusların birleştirilmesi ham hayali arkasından koşular ve nihayet iki yıl önce Komitecilik (Particilik) düşüncesinde karar kaldılar. (Tekin Alp 1329/1914; 312)*

Tekin Alp'ten o devirde rağbet gören diğer düşünce akımlardan gerek batıcılık gerekse İslamcılığa yaklaşmamasındaki ana neden hiç kuşkusuz kendisinin pragmatik bir anlayışa sahip olmasıyla ilintilendirmek yerinde olur. Her ne kadar pragmatist olsa da bu düşüncelerden İslamcılık fikri onun en son benimseyebileceği bir anlayıştır. Fakat buradaki neden dinsel bir sebepten değil aksine İslamcılık düşüncesinin o günkü güçler dengesindeki zayıf konumu ile alakalıdır. Aynı şey batıcılık için de geçerlidir. *Zaten meslek itibarıyla sosyoloji ekolüne yakın olan bir kişi olarak ondan böyle bir yanılığın beklemekte çok basit bir yaklaşım olur. Hepsi bir tarafa bilakis bizzat onun bu sosyolojik konulardaki birikimine de haksızlık olur.*

Fakat bilinçli olarak sonraları Cumhuriyet döneminde oluşan yeni duruma ayak uydurmakta yavaş davranmıştır, bunun hiç şüphesiz makul bazı sebepleri vardır. Cumhuriyetin ilanından sonra ortaya çıkan yeni durum Tekin Alp için başlangıçta belirsizliklerle doludur. Bunun sebepleri sırasıyla şunlar olabileceğini varsaymak o günkü duruma bakarak pek zor sayılmaz. Bunlardan en önemlisi I. dünya savaşı sonucunda Almanya'nın savaşı kaybetmesi, haliyle Almanlarla birlikte savaşa giren Osmanlı Devleti'nin de savaşı kaybetmesidir. Aslında Almanya olmaksızın Osmanlı devletinin bu savaşı tek başına devam ettirebilmesi ve kazanabilmesi de mümkün değildi. Mondros Mütarekesinden sonra yapılan anlaşmalardan ortaya çıkan durumu değerlendiren İtilaf devletleri İstanbul'u işgal etti. İtilaf devletlerince yapılan bu işgali İstanbul'da bulunan aydınların çoğunluğu karşı çıkarak mücadeleye etmeye başlamışlardı. Bu sebeple aydınlardan bir kısmı faaliyetlerini daha iyi sürdürmek amacıyla Ankara'ya gitmişti. Geride kalan aydınlar da işgal kuvvetlerince Malta adasına sürgüne gönderilmişler, bunlar arasında Ziya Gökalp başta olmak üzere Süleyman Nazif, Abbas Halim Paşa ve buna benzer pek çok isim sayılabilir. Ayrıca burada bahsedilmeyen konumuza doğrudan bir

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

alakası olmayan belli bir gurup aydın da İstanbul'da kalarak işgal güçlerine ve İstanbul hükümetine methiyeler düzen yazılar hazırlamışlardır. Mütareke basını denilen zümreyi oluşturmuşlardır. Aynı şahısların hemen hepsi de İstanbul'da kurulan İngiliz muhibbiler cemiyeti gibi kulüp ve derneklere üye olmuşlardır. Ali Kemal ve onun çizgisindeki bazı yazarçizerler de bunlara örnek olarak verilebilir. Bu arada sayıları çok fazla olmamakla birlikte Avrupa'ya giden bazı aydınlardan da olmuştur. Tekin Alp o dönemlerde bunlardan hiçbirisini yapmayarak İstanbul'da kalmış olmakla birlikte politik ve başka amaçlara dönük faaliyetlerden uzak kalarak dikkat çekici herhangi bir yapılanmanın da içinde görülmemiştir. Bu tedbiri oluşu nedeniyle kötü bir tecrübe de yaşamamıştır. Önceden beri sürdürdü geldiği ticari çalışmalarına devam etmiştir. İstanbul'un düşman kuvvetleri tarafından işgali sırasında azınlıkların yapmış oldukları taşkınlıklar nedeniyle Türk halkının bütün fertlerinde o dönem başlayan nefret ve soğukluk Kurtuluş savaşından sonra da azınlıklara karşı artarak devam etmiştir. Azınlıklara karşı olumsuz bir hava ve önyargılı yaklaşımlar Türk toplumunda neredeyse günümüze kadar devam ettiği de söylenebilir. Bugün dahi o etkinin tamamen izale olduğunu iddia etmek güçtür. Bu hoş olmayan durum değişik vesilelerle Cumhuriyet kuruluşundan günümüze kadar farklı tonlarla da olsa zaman zaman ortaya çıkmıştır.

O günlerde Tekin Alp'in durumuna gelince her ne kadar Türkçülük fikri nedeniyle Ziya Gökalp'la olan münasebetleri ve Ankara'da oluşan bu yönetimin Ziya Gökalp'ın düşüncelerine ve Türkçülük fikrine büsbütün de yabancı olmaması akla gelebilir. Bu onun açısından olumlu bir nokta olmakla beraber tek başına yeterli değildir. Ankara'ya gitmemekle beraber Tekin alp zevahiri kurtarmak ve durumdan vazife çıkarmak adına inanılmaz bir gözü karalıkla yapılmakta olan devrimlerin destekçiliğine soyunmuştur. O günkü devlet politikası olarak benimsenen "Her ırktan olan bütün vatandaşların kendilerini Türk hissetmelerinin Türk olmaları için yeterli sebep gören anlayışı" destekleyen propaganda faaliyetlerine dört elle sarılmıştır. O da Yahudiler arasında bu fikri savunan ve destekleyen düşünceler ileri sürmüş ve Tevrat'tan mülhem Tekin Alp'in bu on emri adı diye bilinen manifestosunu kaleme almıştır.

*Evâmir-i Aşere:*

1. *İsimlerini Türkleştir.*

2. *Türkçe konuş.*

3. *Havralarda dualarının hiç olmazsa bir kısmını Türkçe*

*oku.*

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

4. *Mekteplerini Türkleştir.*
5. *Çocuklarını memleket mekteplerine gönder.*
6. *Memleket işlerine karış.*
7. *Türklerle düşüp kalk.*
8. *Cemaat ruhunu kökünden sök at.*
9. *Milli İktisat sahasında vazife-i mahsusanı yap.*
10. *Hakkını bil.* (Landau 1996; 288) ve (Tekin Alp 1928, 65-66) (Tekin Alp 2001,75-78)

Fakat Ankara hükümeti, Tekin Alp'in Halkevlerinde Cumhuriyet devrimlerini yüceltici konuşmalar yapmasına rağmen ona karşı her zaman mesafeli olmuştur. Mütakabiliyet esasına göre o da haliyle bir anlamda Ankara'ya karşı bu çekingenliğini korumuştur. O dönem dikkatli olarak incelenirse yeni rejimin muhaliflere karşı olan siyasetinden kabaca şu sonuçlara ulaşabiliriz. Cumhuriyetten sonra muhalif bazı küçük guruplar dışında hemen o dönemde aydın olarak bilinen pek çok kişi ya kendilerine yurtiçinde veya dışında önemli bir yüksek devlet görevi ile taltif edilmiş veya Parlamento içinde milletvekili göreviyle onurlandırılmışlardı. Bu sayede Aydınlar arasında oluşabilecek memnuniyetsizlikler en asgariye indirgenmiştir. Daha önce Ankara hükümetinin yakın çevresinde olan bazı kimseler de kurtuluş savaşının bitişi ve fikir ayrılıkları nedeniyle tasfiye olunmuşlardır. Mesela Kazım Karabekir ve benzerleri gibi. Veyahut bu tür muhalif düşünceye sahip olan kişiler pasif bir konuma getirilerek kendilerine bir yurtdışında diplomatik bir görev verilerek Ankara'dan uzaklaştırılmıştır. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yahya Kemal Beyatlı ve diğerleri) İstanbul hükümetinin destekçisi olanlar ve 150'likler diye adlandırılan içlerinde devlet görevlileri de olan Osmanlı Aydınları sürgüne gönderilmiştir. En son olarak Osmanlı hanedanının son idari kalıntısı Hilafet makamının başındaki Halife ve Osmanlı hanedanı da yurtdışına çıkarılmışlardır. Fakat Ankara hükümetine cephe alan muhaliflere karşı çok sert hareket edilmiştir. Bunlar içinden bazıları yurdun değişik yerlerinde dağılmış vaziyette bulunmaktaydılar. Neredeyse tamamı İttihat Terakki partisi mensupları olan bu muhalefet harekâtı Atatürk'e suikastla suçlanmışlar ve tutuklanmışlardır. Pek çoğu idam edilmişlerdir. Yasa dışı çalışmalarını yürütenlerin bir kısmı da yurt dışına kaçmışlardır. İlk mecliste sert muhalefiyle tanınan Trabzon Mebusu olarak görev yapan Ali Şükrü Bey'in öldürülmesi ve bu ölümden bazı karanlık noktalar muhalifleri bayağı sindirmiştir. İttihat Terakki partisinin kara kutusu sayılabilecek sabık Maliye nazırı Cavit Bey ve ünlü

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

İttihatçılardan Kara Kemal gibi bir iki sivri ismin de öldürülmeleri zamanında İttihat Terakki partisinin iktidarı döneminde bu partinin politikalarını savunan Tekin Alp'in manevra alanını daraltmıştır. En azından bu dönemleri sıkıntı bir dönem geçirdiği muhakkaktır.

Bütün bu keşmekeş içinde Tekin Alp'in Ankara'ya gitmemesinin bir başka önemli nedeni de şudur. Selanik'te başladığı ticari faaliyetlerine İstanbul'da devam ettirmiştir. Tütün ihracatı ve bazı firmaların (Skoda v.d) Türkiye'de mümessilliği uhdesindeydi.

Bu sebeple İstanbul'da kalan Tekin Alp çalışmalarını burada devam ettirmiştir. Maddi açıdan bir sıkıntı taşımaması onu Ankara'yla olan münasebetini geciktiren faktörlerin başında gelir. Zaten maddi olarak böyle bir beklenti taşımayacak kadar dürüst bir kişiliğe de sahiptir. Zaten Varlık vergine karşı da tepki göstermemesi Ziya Gökalp'la beraber savuna geldikleri (Koorperasyon) işbirliği ilkesine uygun bulması ile anlamlı bir açıklama getirilebilir. Her ne kadar adı geçen vergiyi ödemediği şeklinde rivayetler olsa da sahih kaynaklar onun yüklü bir miktarda ödeme yaptığını belirtiyor. *Varlık vergisi hışmından Tekin Alp de kurtulamamış ve Fenerbahçe'deki muhteşem yalısı ve eşyaları haraç mezat satılmıştır.* (Bali 2000; 464) Bütün bu yaşadığı olumsuzluklar bile onun rejime olan güvenini sarsmamıştır. Yazmış olduğu *Kemalizm* Kitabı ve *Türk Ruhü*'ndan bunu anlamak mümkündür. Fakat bütün bu çalışmalar Ankara'da önemli görev bir tarafa İstanbul Üniversitesindeki görevine bile dönmesine bile faydası olmamıştır. Hâlbuki o orada 1914–1918 yılları arasında Politik Ekonomi ve Hukuk dersleri vermişti. Tekin Alp bu dönemlerde ayrıca *İslam* mecmuasında Milli İktisatla ilgili bir makalesi vardır. Buradaki yazılarından o yıllar esnasında vermiş olduğu derslerin muhteviyatı hakkında bilgi edinmek mümkündür; makalesinde, Osmanlı Türklerinin iktisadi açıdan zayıf olmalarını dış iki etkene bağlamaktadır. Bunlar Kapitülasyonlar ve dış iki büyük devlet: Rusya ve İngiltere. Burada İktisat ilminin savunuculuğunu yapmaktadır (Tekin Alp 1330; 14–16). Burada bahsi geçen Almanların yaşayışına dair olan iki makalesi aynı tarihlerde *Bilgi* mecmuasında yayımlanmıştır.

Bilgi mecmuası İstanbul'da Tesrîsâni 1329 -1330 Haziran/Ekim 1913-Haziran 1914 tarihleri arasında 7 sayı olarak yayımlanabilmiştir. Derginin müdürü Celal Sahir (Erozan)'dır. Tekin Alp Celal Sahir bey hakkında Almanca bir makale kaleme almış adı geçen makale de *Österreichische Rundschau* isminde bir dergide *Aus dem Osmanenreiche: Literatistische Beiträge gesammelt von Dschelal Sahirs" ins deutsche übertragen von Tekinalp, mit einer einleitung von Universitätsprofessor Dr. Friedrich von Kraelitz-Greisenhorst,*

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

başlığıyla yayınlanmıştır. *Bilgi* mecmuasında başta Emrullah Efendi, Yusuf Akçura, Ahmed Agayef (Ağaoglu), Ziya Gökalp, Köprülüzade Mehmed Fuad ve tanınmış birçok ilim adamı yazı yazmaktaydılar. *Bilgi* Mecmuası o günlerde yeni kurulan *Türk Bilgi Derneği*'nin yayın organıdır. Türk Bilgi Derneği kendisine Fransız Akademisini *Academie Francaise*' yı örnek almıştır. Ayrıca bu Türk Bilgi Derneği, kültürel faaliyetlerini altı bölüme ayrılmış bir yapılanma içinde sürdürmekteydi. Bu bölümler sırasıyla Türkiyat, İslamiyât, Hayatiyât, Felsefe ve İçtimaiyat, Riyaziyat ve Maddiyat ve Türkçülüktür. Bilgi mecmuasında dönemin önde gelen pek çok aydını yazılar yazmıştır, Necip Asım (Yazıksız), Ahmet Refik (Altınay) Şeyhülislam Musa Kazım, Faik Sabri (Duran), Salih Zeki, Ömer Seyfettin, Celal Esad (Arseven), Mehmet Emin ( Yurdakul) bunlardan bazılarıdır.

Tekin Alp bu Milli İktisat isimli makaleyi Türkiyat kısmı adına kaleme almıştır. Bilgi mecmuasındaki bu iki yazısının neden sadece kur bir Alman hayranlığından çok Darülfünunda ders vermekte olan bir müderris olarak orada gözlemediği bazı aksaklıklar ve noksanları tespitiyle de alakalıdır. Bu yazıların bir amacı da orada öğrenim görmekte olan öğrencilerin tutum davranış ve hareketlerini düzeltmek ve onları milli bir ülküye yönlendirmek olduğu aşikârdır.

O günkü Darülfünunun durumunu daha yakından tanımak için Halit Ziya Uşaklıgil'in hatıralarına göz atmak gerekir.

Halit Ziya, hatıralarında Darülfünun'un I. dünya savaşı esnasında yer değişikliğinden bahsederken bu arada Almanya'dan buraya getirilen Alman ilim adamlarından da bahsetmeden geçemez. Fakat onun görüşüne göre bu ilim adamlarının davet edilmeleri istenilen maksat elde edilememiştir. Ona göre Türkçe bile bilmeyen bu ilim adamlarından Darülfünunun adına bir kazanç beklemek yanlıştır. Ayrıca savaşa katılan öğrencilerden dolayı dersler de istenilen şekilde verilememiştir. Eserinde bu davet girişimini siyasi ve politik nedenlerle ilintilendirmektedir. Ayrıca o sıralarda bulunan Profesörlerin birisi dışında hiçbirisinin Türkçe bilmediklerini ve derslerini Türk asistanların yardımıyla ders anlatabildiklerini fakat ne yazık ki anlatacak sayıda talebe bulup bulamadıklarını eleştirel bir üslupla anlatmaktadır (Halit Ziya 1942; 169–174).

Mehmet Ali Aynî Darülfünun tarihi adlı eserinde Darülfünunda görevli profesörlerin branş ve görevleri detaylı olarak anlatılmaktadır. Fakat Halit Ziya'nın anlattıklarının aksine M. Ali Ayni, bu gelen profesörlerin pek çok iyi işleri başlattıkları ve faydalı olduklarını belirterek olumlu bir kanaatte belirtir.

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*



---

Adı geçen Profesörler ve branşları:  
C. F. Lehmann-Haupt: Eski Çağ tarihi,  
F. Giese Türkoloji,  
G. Bergsträsser Sami dilleri,  
Erich Obst Coğrafya,  
Georg Anschütz Psikoloji,  
Jakoby Felsefe,  
Walther Schönborn Kamu hukuku,  
Friedrich J.J. Hoffmann Halk ekonomisi,  
Fleck Finans Ekonomisi,  
R. Czarnik Zooloji,  
Erich Leick Botanik,  
Walther Penck Jeoloji,  
Fritz Arndt für Organik Kimya,  
Hoesch Organik Kimya,  
Gustav Teknik Kimya.

Bunlara ilaveten 1917 yılında W. Richter Alman Dili ve Edebiyatı hocalığına getirilmiştir. Alman Profesörler, I. Dünya savaşının sona ermesiyle İstanbul'u terk etme zorunda kaldıklarını ve ülkelerine döndüklerini de buradan öğreniyoruz. (M. Ali Aynî 1995, 72-74)

Tekin Alp bu yazıyı kalem almasına ve bu konuda yazı yazmasını teşvik eden veya malzeme sağlayan buradaki çalışma arkadaşları olması düşünülebilir. Çünkü biz onun Almanya'da kısa süreli ikametler dışında kalmadığını biliyoruz. Alman öğrencilerin ve Askeri personelin hayatlarını onların teşvik ve yardımları kaleme almasını tabii bir olgu olarak karşılamak gerekir. Ayrıca Darülfünunun o günkü havası da böyle bir konuyu ele almaya zorunlu kılmış olması da normaldir.

Tekin Alp Öğrencileri ele aldığı bölümde önce konuyu Türkçede öğrenci kelimesinin kullanımından kaynaklanan karışıklığa atfeder. Talebe kelimesinin yaygın kullanımda bütün öğrencilere şamil olmasını doğru bulmaz. İkinci olarak Eğitim birliği olmayışı nedeniyle değişik okullardan bir araya gelen bu öğrenci topluluğunun arasında birlik ve beraberliği tesis amacıyla ortak bir nokta bulunması

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

gerektiğini savunur. Ona göre bu nokta Milli vicdan uyandırılarak bütün öğrencilerin bu sancak etrafında toplanmalarını temindir.

Daha konu ile ilgili detaylı bir bilgi vermeksizin hemen konuyu Türkçülük ideolojisi ile bağlantısını kurar. Bu konudaki dağınıklığın ve gayesiz oluşun temel nedeni olarak biz Türklerin bu konularda gerekli hassasiyeti göstermediklerinden bahseder. Zira Türkler egemen güç oldukları vehmiyle dinî sandıkları bir takım duygularla hareket ederek diğer milletlerin emellerine bilmeksizin yardım ediyorlardı. Osmancılık burada yine eleştirilerek Meşrutiyet'in bu yanılığının giderilmesine büyük yardımı olduğunu vurgulanmaktadır. Darülfünundaki bu ruhun oluşumu için acele edilmeyerek tekâmül nazariyesi uyarınca hareket edilmesini tavsiye etmektedir. Tekin Alp buradan itibaren Alman öğrencilerinde bu milli duygunun mimarı olarak ünlü filozof Fichte'nin çalışmalarından ve onun bu çalışmalarının neticesinde Almanya'nın bağımsızlığını kazandığını anlatır. Bilindiği üzere **Johann Gottlieb Fichte (1762-1814)** Alman İdealizminin temellerini atan kişidir. Felsefi görüş olarak öne çıkarmak istediği bireyin özgürlüğüdür. Dinsizliği nedeniyle kiliseden aforoz edilen Fichte irade ve ben gerçekliğini özgürlüğün vazgeçilmezi kabul eder. Bu ikisinin yokluğu halinde her şey bir anlamda cansız ve hareket etmekten yoksun hale düşer.

Ona göre felsefenin görevi, eyleminin özelliklerini hem kuramsal ve hem de pratik aklın koşullarına, ilke ve ön kabullerine ilişkin olarak detaylandırarak açıklama getirmektir. Alman felsefesinde etki bakımından Kant, Friedrich Schelling, Hegel, Marks gibi pek çok tanınmış isimden geri kalmaz. Tekin Alp'e göre Almanları Fransızların esaretinden kurtaran ve onlara ben olma şuru bahşeden ve bu benliğin ancak iradeyi ele alarak özgürleşmekle tatmin olma fikrini vermesidir.

Bu makalesinin gerek bu bölümlerinde ve gerekse devamında ortaya konulmak istenen hedef artık bellidir. Almanya'nın bağımsızlığını ve Fransız hâkimiyetinden kurtuluşunu sağlayan bu idealizm gücünün aynı şekilde Osmanlı ülkesinde gerçekleştirme arzusudur. Bunun aynı şekilde uygulanmasını taklitçilik ve bunun aynen tatbikinin imkânsız olduğunu ifade eder. Olayı sosyolojik açıdan ele aldığını belirtir. Fakat burada konuyu işleme biçiminin bu ilimle ne kadar ilgisi olduğu tartışmalıdır. Çünkü olayı alış şekli bu ilimle uzaktan yakından alakası olmayıp sanki bir seyyahın ağzı ile anlatım şekli olup ve asla herhangi bir kaynak belirtilmeden anlatma biçimi oluşu bizde bu fikri uyandırmaktadır. Buradaki üslupta göze çarpan bir husus da Tekin Alp'in Alman öğrencilerindeki gözlemlediği ve övdüğü bir haslet de aralarındaki vatan sevgisinin yaygınlığıdır. Bu

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

vatanseverlik duygusu öğrencilerin yaşayışlarında en büyük etken ve belirleyici bir unsur ve vazgeçilmez bir duygudur. Bu konuda onlarla karşılaştırılabilecek başka bir millet yoktur. Vatansever Alman öğrencilerin arasında sosyalizm ve hümanizm gibi aykırı düşüncelerine asla yer yoktur. O öğrencilerin vatanseverliğini ölçerken Üniversite hayatında ve evinin dışındaki özel hayatında nasıl davrandığını ve neler yaptığını sıralayarak konuyu açıklar. Buradan itibaren öğrencilerin eğlence hayatında yaşadıklarından yola çıkarak bazı tespitlerde bulunur. Öğrencilerin boş vakitlerinde bir araya geldikleri Kneipe (Cafe) diye isimlendirilen öğrenci cafelerindeki hayatlarını canlı tasvirlerle resmeder. Eğlence hayatında de bile öğrencilerin bir asker disiplini içinde ve coşkulu ve vatan sevgisiyle dopdolu olduklarının altını çizer. Buralarda ezberden ve hep bir ağızdan okunan vatanseverlik şarkılarının bulunduğu Kommersbuch denilen kitap hep başköşe de yer alır. Farklı şarkı ve şiirleri ihtiva eden Kommersbuch isimli kitaplarda hâkim olan yegâne tema vatan sevgisidir. Bu yüksek duygular da Almanların sahip olduğu yüksek hasletlerdendir. Milliyetçilikte temeli olan vatan sevgisi daha çok birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyulan müstesna hallerde üzerinde en fazla durulan konuların başında gelir. Aynı esaslar çerçevesinde Türkçülük için de aynı şeyler geçerlidir. Vatanseverlik duygusunun harekete geçirilebilmesi ile birlik ve beraberliğin sağlanabileceğine inancın en iyi göstergesi ve örneği Alman öğrencilerin yaşayışlarıdır.

Ona göre öğrenciler için en büyük tehlike hafifmeşrep kadınlardır. Kadınlara kapılmanın öğrenim hayatının önünde en büyük engel olduğunu vurgular. Fakat Alman öğrencilerin bu tehlikeli oyuna düşmeyerek asla buna geçit vermediklerini ısrarla belirtir. Öğrencilere takılmak ve onları yolundan çevirmek ve vatan hizmetinden alıkoymak isteyen kadınların Alman öğrencilerden göreceği tek karşılık kalplerinin üzerine saplanacak bir hançerden başka bir şey olamaz. Tekin Alp, ilgili makalede bir Fransız gazeteciden naklen, her Almanın kalbinde bir Schopenhauer'in yattığını nakleder. Bilindiği üzere Schopenhauer'in kadınlar aleyhine olan sözleriyle de bilinir. Özellikle Kommersbuch denilen bu kitaptan kadınların aleyhinde yazılmış şarkılardan bolca alıntı yapar. Belki de bu aleyhtarlık Landau'nun "Tekin Alps Turkish Patriot" kitabında yer alan tespitiyle alakalı olduğu düşünülebilir. Landau'ya göre *Kemalizm* kitabının bir bölümünde ideal Türk erkeğinin eşi olacak kadından bahsederken eş vasfına haiz olabilecek kadınların özelliklerinden de uzun uzadıya bahseder. Bu tavsif edilen kadın ona göre asla basit, ev kadını olmamalıdır. Landau buradan yola çıkarak Tekin Alp'in hanımının entelektüel bir donanıma sahip olmamasından dolayı bir şikâyeti olarak olayı yorumlar. Kendisiyle denk bir kültür yapısına

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

sahip olmayanları da kendi tecrübelerine dayanarak bir nevi uyarma vazifesi yapar.

Öğrencilerin Üniversitelerini ve kaldıkları evleri ve Üniversitede profesörlerle olan ilişkilerinden teferruatlı olarak bahsetmez. Zaten öğrencilerin asker disiplini içinde olmaları nedeniyle Üniversitedeki hocalarına saygıda kusur etmeleri de düşünülemez.

### **Tekin Alp'in gözüyle Askeri yaşayış**

Askerlerin yaşayışı ise anlatacak tek bir söz vardır o da her Alman asker olarak dünyaya gelir. Almanya'nın her tarafı askerliği sevdirici değişik şeylerle süslenmiştir, mesela askerî müze ve şehirlerde yer alan büyük komutanlara ait heykeller, caddelere verilen isimlerdir. Hemen her tarafta asker ve askerî unsurlara olan saygı hemen göze çarpar. Bu tespit sadece Tekin Alp'in değil Almanya'ya seyahat eden pek çok Türk aydınının da dikkatini çekmiştir. Bunlardan birisi olan Ahmet İhsan Tokgöz, Tekin Alp'den seneler önce gerçekleştirdiği Almanya gezisinden edindiği izlenimlerinde buna yer verir.

“Almanya toprağına ayak atar atmaz bir asker memleketine girdiğimiz aşikâr görülüyordu. Mevkıflarda muntazam kıyafetli, iri cüsseli asker çok idi. Fakat cümlesinin simasında dürüst bir hal var idi. Felemenk'teki neşe ve takarrübü-ü asâr yerine burada adem-i tenezzül ve azâmeti gösterir tavırlar çok idi. (Ahmet İhsan 1308; 308.)

Cenap Şahabettin de *Avrupa Mektupları*'nda Almanya'da insanın hemen dikkatini çeken hususu şu şekilde özetler.

*Ah! Vah! Almanya.. Dört şubeli bir dairedir, Mektep, Kışla, banka, bu dört şube birbirine açılır, ve biri biri için çalışır, ve mecmuumun müdürü fendir. Bu azim memleket iki kaide -i metine üstünde duruyor, galebe-i askeriye, galebe-i iktisadiye (Cenap Şahabettin 1335; 108).*

Daha geç dönemde bir tespit de Ahmet Haşim de bulmaktayız.

*Sarı bezden uydurma bir avcı üniforması üzerinde uydurma bir kayış, uydurma bir matara veya bir muhayyel müstakbel seferin uydurma teçhizatla erken süslenmiş şu bayağı çehreli adamlar kim? Bunlar Hitler askerleridir, (Ahmet Haşim 1933; 72).*

Haldun Taner'de Almanya'da öğrenim amacıyla gidip orada uzun süre kalan yazarlarımızdandır ve o da askerler hakkında söylemek istediklerini ben formu üzerine inşa ettiği hikâyesinde ele

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

almaktadır. Almanya'daki kendi hayatını anlattığı hikâyesinde öğrencilerin pansiyon hayatında yaşadıklarından uzun uzadıya bahseder. Pansiyonda beraber kaldıkları öğrencilerden olan kız arkadaşı Marga'nın pansiyona gelen bir teğmene meyletmesi ve kendisini terk etmesini ironik bir üslupla ele alır. Kız arkadaşının tercihinde askerlik mesleğinin Almanya'daki yüksek itibarıyla olan alakasına işaret eder.

*Bu tedavi tarzı üç-dört hafta ya sürdü ya sürmedi ki, Hitler bir mart sabahı, selamsız sabahsız, o zamana kadar gayr-i askeri sayılan Ren kıyılarını işgal ediverdi. Nereden nereye demeyin. Siyasi olayların özel hayatımıza tesir edebileceğine örnek aransa, öyle sanıyorum ki, bizimkinden âlâsı bulunmaz.*

*Ren bölgesinin işgalinden sonra, Gerda'nın gece ziyaretleri hissedilir derecede seyrekleşti. Çünkü altkata genç bir teğmen taşınmıştı. Teğmen yirmi, yirmi bir yaşlarında tüysüz bir oğlandı.*“ (Haldun Taner 1971; 71-77).

Tekin Alp'a gelince o, Almanya'da subaylık seçmelerini kazanmanın ve kabul şartlarının ne kadar zor olduğunu ilgili makalesinde işaret eder. Bu şartların olmazsa olmazının aşırı denilebilecek ölçüde vatanperverlik olduğunu söyler ve bu mukaddes görevi de yerine ancak Almanya'da yaşayan asil ailelerin çocukları getirebilir. Kışla hayatından bahsedilen kısımlarda alt ve üst rütbelere arasında sevgi ve saygının had safhada olduğundan ve zaman zaman yaşanan tatsız olayların Liebesmahl adı verilen Sevgi Yemeği adlı büyük bir ziyafette karşılıklı yenilen yemek esnasında dile getirilip taraflar uzlaştırılır. Aradaki husumetler de böylelikle ortadan kalkar. Bu samimi münasebet ve sıcaklık sadece subaylar arasında kalmaz. Aynı şekilde ordudaki erler ve subaylar arasında kardeşlik havasının estirildiğini ve subaylar kendilerini oradaki askerlerin, erlerin babası gibi görerek onlara evlat muamelesinde bulduklarının altını çizer. Askerler için kışla aynı zamanda bir okul hüviyeti taşıdığını vurgular. Bu iki makalede yer alan hususların özet olarak bize bildirdiği hususlar bunlardan ibaret demek doğru olmaz. Fakat burada daha önemli olan bir başka husus gözden kaçırılmamalıdır. Osmanlı devletinin gerilemesi sürecinde arayışlar hep olagelmıştır. Bu sorunun çözümünde varılan ortak nokta zihniyetimizin değişime hazır olmasıdır. Tanzimat'la birlikte başlayan bu sosyal, siyasi, askeri ve ticari olsun her sahadaki iyileştirme çabalarında göze çarpan bir husus da Osmanlı devletinin artık kendisine model ülke seçerek onu kendisine model olarak almasıdır. Meşrutiyetten sonra fikri serbestinin getirdiği rahatlıkla getirilen modeller içinde göze çarpan modellerden ikisi çok ilginç olarak kabul edilebilir. Bunlardan birincisi Alman

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

modeli ikincisi Mehmet Akif Ersoy ve bazı aydınlara göre Japon modelidir. Mehmet Akif Ersoy'un Japonlar hakkında yazdığı şiire göz atarsak bu model ve bu model oluşun nedenlerini şiirin içeriğinden hemen anlayabiliriz.

“Sorunuz şimdi de Japonlar nasıl millettir?  
Onu tasvire zafer-yâb olamam hayrettir.

Şu kadar söyleyeyim; din-i mübinin orada,  
Ruh-u feyyazı yayılmış yalnız şekli: Buda.

Siz gidin saffet-i İslam'ı Japonlarda görün.  
O küçük boylu, büyük milletin efradı bugün.!

Sonuç olarak söylememiz gereken şudur ki; Tekin Alp'in birinci Dünya savaşı öncesi Türk-Alman yakınlaşmasının tesirlerinin açık bir şekilde görüldüğü bir ortamda bu yazılarının Alman hayranlığı ve modeline olan ilgi sürecini hızlandırmada büyük bir katkısı olduğu muhakkaktır. Model ülkelerde Almanlar öne çıkmıştır. Bütün bu etkenlerin bir araya gelmesi ile birlikte Osmanlı devleti Almanların safında I. Dünya savaşına girmiştir. Bu savaştan sonra da varlığını devam ettiremeyerek tarih sahnesinden çekilerek yerini yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne bırakmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta da Tekin Alp'in bu Alman hayranlığının daha sonraki yazılarında tekrar görülmemesi bir tarafa hiçbir zaman bunu hatırlatacak bir imada dahi bulunmamasıdır. Sonradan yazdığı yazılarda buna atıfların dahi bulunmamasıdır. Cemil Meriç'in deyişiyle Osmanlı'da batılılaşma çabalarının Tanzimat'tan çok önce başladığı bir gerçektir. Batı ile olan ilişkilerdeki herhangi bir batı veya doğu veya Uzakdoğu ülkesini kendisine körü körüne örnek alma girişiminin yanlışlığı ortadadır. Meşrutiyet dönemi ve öncesinde Türk aydınları arasında devletin kurtuluşu noktasında model ülke arayışları vardır. Fransa hayranlığı ve Fransızlara benzemeye çalışma ve gündelik hayatta konuşmalarında Fransızca kullanma merakı bu anlayışın ilk dışı vurumudur. XXVIII. Mehmet Çelebi'nin Paris izlenimleriyle birlikte başlayan bu Fransa modelinin öncesi de bulunmaktadır.

Sultan III. Mustafa'nın dönemindeki başarılı, güçlü ve zengin ülkesi olan Prusya'dan üç müneccim istemesiyle başlayan model arayışını daha gerilere götürmek istersek müracaat edeceğimiz önemli bir kaynak da Evliya Çelebi'nin seyahatnamesidir.

Evliya Çelebi'nin Avusturya başta olmak üzere akınlar sırasında ve isimlerinden bahsettiği bazı krallıklardan verdiği haberlere bakacak olursak onda da erken dönemde başlamış bir

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

hayranlık ve özentinin izlerine rastlayabiliriz. O bakımdan konu bütünlüğü açısından bu detayı unutmamak gerekir.

Tanzimat'la birlikte öne çıkan Fransız modeli ve tarzı etkisini tamamen kaybetmemekle yerini II. Meşrutiyet'ten çok kısa bir süre önce Rusya'yı mağlup eden Japonlara bırakmıştır. Bu konu aydınlar arasında daha bir neticeye bağlanmadan Almanya modeli gündeme gelmiştir. 1870 yılında Prens Bismark önderliğinde birliğini tamamlayan Almanya'nın sömürgecilikte geri kalmışlığını telafi için Doğu'ya açılım politikası II. Abdülhamit döneminde bariz bir hal aldı. Almanya ziyaretleri ile başlayan bu etkileşim Önce Tekin Alp'in Bilgi mecmuasındaki yazılarıyla ve I. Dünya savaşındaki müttefik oluşumuzla birlikte Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında Berlin'i anlatan satırlarda modelliği öne çıkmıştır. Bu hayranlık savaşın kaybıyla birlikte yerini İngiliz ve Amerikan muhipliğine dönüşmüştür. Japonya dışında model ülke olarak doğulu bir ülke olarak Rusya'nın adının geçmesi daha geç bir dönemdedir.

Bütün bu arayışların öncelikle Osmanlı'ya neler kazandırıp neler kaybettiğini ve II. Meşrutiyet sonrası kurulan yeni Türkiye Cumhuriyetine olan yansımaları bugün ortadadır.

Bugüne kadar edindiğimiz tecrübeler gösteriyor ki ne yazık ki bu model arayışı hep hüsrarla sonuçlana gelmiştir.

Burada söz konusu olan Almanya örneğinde II. Meşrutiyet'ten sonra en önemli aktörlerinden biri olan Tekin Alp'in bu aşırı Alman hayranlığının göstergesi olan bu yazılar unutulmamalıdır. Zira II. Dünya savaşında kendi ırkdaşlarının Almanya'da yaşadıkları ve buna bağlı olarak o günkü Türkiye'de toplum hayatında gördükleri dışlanma, baskı ve zulümlere zemin hazırlayan Almanlara olan bu yakınlaşması sorgulanmalıdır. Ayrıca Tekin Alp, üstüne üstlük bu kötü muamelelere sebebiyet veren Almanları bilinçsizce desteklemesiyle ne gibi bir paradoks durumun oluşacağı düşünememiş olması oldukça ilginçtir. Benzer örnekten yola çıkan ve farklı da olsa yaşadığı ülke gerçeklerini göz ardı ederek bir başka ülke modeline takılı kalanlar Tekin Alp'in düştüğü bu durumdan ders almalıdırlar. En önemlisi de bilinçsiz ve sorumsuz hayranlıkların karşılığını hep acı çekerek öğrenen aydınlarımızın ders alması noktasında yol gösterici yazılara olan ihtiyaç bu yazının çıkış noktası olmuştur. Yukarıda anlatılanlar ve örneklerin amacı bir ülkenin veya bir milletin kurtuluşu ve yükselişi taklitten değil kendi tarzını oluşturmak ve çalışmaktan ve gayret göstermekten geçtiğinin altını çizmektir.

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

**KAYNAKÇA**

- HAŞİM, Ahmet, (1933) *Frankfurt Seyahatnamesi*, İstanbul,.
- LEVY, Avigdor, (1992) *The Sephardim in the Ottoman Empire*, New Jersey.
- AYNİ Mehmet Ali, (2007) *Darulfünun Tarihi*, İstanbul,.
- BALİ, Rıfat N., (2000) *Cumhuriyet yıllarında Türkiye Yahudileri Bir Türkleştirme Serüveni (1923.1945)* İstanbul,
- BESALEL, Yusuf, (2004) *Osmanlı ve Türk Yahudileri*, İstanbul,.
- ŞAHABETTİN, Cenap, (1335) *Avrupa mektupları*, İstanbul.
- ERSOY, Mehmet Akif, (1983) *Safahat*, İstanbul.
- J.H.M., (1926) *Vom Türkischen Hochschulwesen ein Rückblick*, Türkische Mitteilungen der Deutsch-türkischen Vereinigung, Berlin März- April.
- LANDAU, Jakob M., (1984) *Tekinalp, Turkish Patriot (1883-1961)*, Leiden.
- LANDAU, Jakob M., (1996) *Tekinalp, Bir Türk Yurtseveri (1883-1961)*, İstanbul,1996
- LANDAU, Jakob M., (1993) *Jews, Arabs, Turks Selected Essays*, Jerusalem,
- TOKGÖZ, Ahmet Ihsan, (1308) *Avrupa 'da ne gördüm*. İstanbul.
- RİEMANN, Wolfgang, (1983), *Das Deutschlandbild in der modernen türkischen Literatur*, Wiesbaden,.
- KREISER, Klaus, (1989), *Deutsche Professoren am İstanbuler Dârulfünûn (1915-1918)*, XXIII. Deutscher Orientalistentag vom 16. Bis 20. September 1985 in Würzburg, Ausgewählte Vorträge, Stuttgart, S. 211-219.
- KREISER, Klaus, „(1981), *Der Japanische Sieg über Russland (1905) und sein Echo unter den Muslimen*, Die Welt Des Islams, XXI 1-4, s.209.
- TANER Haldun, (1971), *45 (kırkbeş) Mark'a seksapıl*. Hikayeler 2, Ankara
- TEKINALP (1928) *Türkleştirme*, İstanbul.
- TEKINALP, (1915) “*Milli İktisat*”, İslam Mecmuası İstanbul,14-16.

**Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*



---

TEKINALP, (1329/1914) *Alman Müteallimlerinin Yaşayışı*, Bilgi Mecmuası İstanbul, 1/3 s.311-323.

TEKINALP, (1914) a.m. *Almanlarda İçtimai Hayat, Askerî Yaşayış*, Bilgi Mecmuası, 1/3 (Şubat 1329/1914), s.418-425.

TEKINALP, (1998) *Kemalizm*, terc: Çetin Özek, İstanbul.

TEKINALP, (1944), *Türk Ruhü*, İstanbul.

UŞAKLIGİL, Halit Ziya, (1942) *Saray ve Ötesi*, İstanbul.

Ek. 1

### ALMAN MÜTEALLİMLERİNİN YAŞAYIŞI<sup>1</sup>

Bundan iki üç sene evvel bu mevzu bizim için garip ve adeta manasız görülürdü. Bu ne demek! Müteallimlere mahsus bir yaşayış var mı? Müteallimlerin hayatı herkesin hayatından farklı mıdır? Onlar başka âlemlerde mi gezerler? Diye izhâr-i hayret olunması pek tabii bir keyfiyet idi, bu gibi husûsâta insan kendine veyahut kendi muhitine kıyasen hükmeder. Bizde ise şimdîye kadar Mekâtib-i Âliye şâkirdânına mahsus bir yaşayış yoktu. Mekâtib-i âliyemize müdavim olan binlerce efendilerde ferdî bir hayatın tezahüratından başka bir şeyi görülmezdi. Cemiyet, topluluk hayatına asla lüzum görülmemiş hatta müteallim kelimesinin tazammun ettiği mefhum henüz dimağlarımızda tamamıyla yerleşmemiş ve binaenaleyh lisanımız da buna dair bir tabir-i mahsus bile vücuda getirilmemiştir. Mekâtib-i âliye şâkirdânına henüz talebe diyoruz. O vaktaki lisanımıza, tarz-ı tefekkürümüze, halet-i ruhîyemize bakılırsa iptidaî bir mektebin valide sınıfına devam eden altı yaşındaki yavrucuk talebe olduğu gibi bir Darülfünuna müdavim olan bıyıklı, redingotlu efendi de talebeden başka bir şey değildi. Küçük çocuk ile büyük efendi arasında bir hudut, bir hatt-ı fasıl çizmeğe asla lüzum görülmemiş, çünkü müteallimlere mahsus bir muhit bir hayat bir âlem vücuda gelmemiştir. Filvâki mekâtib-i âliye müdavim olan binlerce efendinin şimdîye kadar dağınık, zabt ü rabtsız bir halde yaşamaları pek tabii bir keyfiyet idi. Hatta tezahürat başka türlü olsaydı mücib-i istiğrâb olması lazım gelirdi, çünkü muhtelif mıntikalardan gelen, muhtelif sunûf-ı ahaliye mensup olan, seviye-i irfanları, hâlet-i ruhîyeleri, terbiyeleri tarz-i tefekkürleri tamamıyla bir olmayan binlerce efendileri, bu gayr-i mütecanis kütle-i nası birleştirerek, bir araya toplayacak bir saik, bir kuvve-i merkeziye mevcut değildi. Edvar-ı iptidaiye de olduğu gibi son i'sâr-i medeniyette dahi insanların bir araya gelmesi için büyük bir

---

<sup>1</sup> Tekinalp, Alman Müteallimlerinin yaşayışı, Bilgi Mecmuası, İstanbul, 1/3 (Ocak 1329/1914), s.311-323.

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

kuvve-i cazibeye malik bir sancağa ihtiyaç vardır. İnsan herhangi kavim ve millete herhangi tabaka-yı halka mensup olur ise olsun âdî yaşayıştan, hayat rûz-merreden farklı bir mefkûreyi temsil eden bir sancağın gölgesi altında yaşamak ihtiyacından vareste olamaz. Bu bir ihtiyaç-ı ruhiyedir ki tezahürat-ı zamanın tebdiliyle tahvil ederse de esası, mahiyeti hakikisi hiç bir vakit değişmez, bu ihtiyaç-ı ruhîyenin tezahüratını istikamet-i hakîkiyeye, mecrâ-yı sahiha tevecihe muvaffak olan milletler, kavimler, cemiyetler, kabileler, sınıflar, kütleler daima bahtiyar, bundan aciz kalanlar her vakit bedbaht olmuşlardır.

İlan-i hürriyet zamanına kadar Osmanlı milleti nam-ı mevhumu altında yaşayan muhtelif kütleler muhtelif sancakların gölgesi altında yaşamışlar, bazıları hâkimiyet-i türkiyenin mahv ü izmihlalini, bir takımları a'mâk-ı mazide medfûn bulunan bir saltanat ihyasını gaye-i emel ittihaz etmişlerdi. Millet-i hâkime olmak üzere geçinen Türkler ise ismi var cismi yok, mahiyet-i hakîkiyesi belli olmayan, zulâm-ı meçhûliyet içinde renkten renge giren dînî denilen ve fakat dînî olmaktan pek uzak bulunan bir mefkûrenin hayaleti arkasından koşmakla netice itibariyle dâhili ve harici düşmanlarının takip ettikleri gaye ve maksadı teshil etmekten başka bir şey yapmıyorlardı. Mefkûrenin yanlış, kuvve-i cazibeden mahrum ve hüviyet-i muayyeneden ârî olması dolayısıyla türklerde ferdi hayat, yani hodperestlik fevkalade inkişaf etmiş ruhun en mübeccel tecelliyâtını edaya mahsus olan hamiyet, sadâkat gibi kelimelerin mazmunları tuhaf tuhaf şekilleri iktisap etmiş ve hatta pek çirkin şeylere alet olmuşlardı.

10 Temmuz inkılâb-ı siyâsiyesi akabinde türk mütefikkirîni için bir emekleme devresi (Periode de tâtonement) başladı. Bir müddet osmanlılık gayesi, yani Türkiye'de sakin akvam-ı muhtelifinin mezc ü tevhide hayal-ı hamı arkasından koşular. Bir aralık ittihat-ı İslam mefkûresine rabt ümit ettiler ve nihayet iki sene evvel komiteperverlik mefkûresinde karar kıldılar.

Türklük mefkuresi bidayet zuhurunda her taraftan, dâhilden ve hariçten pek şiddetli itirazlarla karşılaşmış, hatta bu gün aynı cereyanın başında bulunanların bir çoğu tarafından bu cereyan Türk saltanatı için bâis-i felaket addolunmuştur.

Halbuki bugün Türk mütefikkirîni içinde bu cereyana bigane kalanlar adeta garip bir istisna teşkil ediyorlar Kemal-i katiyetle denilebilir ki artık Türklerde bir ruh-i milli, bir vicdan-i kavmi mevcuttur ve bu vicdan-ı millidir ki bundan böyle Türk hayatının bütün safahatına hâkim olacaktır, şehrah-ı terakkide ilerlemeğe başlamış Türk milleti önünde bulundurulacak olan sancak bundan başka bir şey olamaz. Bütün sunûf-ı halk, bütün efrâd-ı millet

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

bu sancağın cazibesıyla birbirine sarılacak, tezelzül etmez bir azm-i metin ile ve kütle halinde ileriye doğru yürüyecektir. İşte bu sancak sayesinde ki, bugün mekâtib-i âliyemiz müdavimlerinde dahi bir topluluk hayatı başlamıştır ve gittikçe inkişâf ve kesb-i kuvvet etmektedir.

Bugün Darülfünun müdavimlerinden vicdan-ı milliden müteferri' muhtelif teşkilat vardır. Bunların henüz rüşeyma halinde bulunmasında be's yoktur. Esas olan vicdan-ı milli yıkılmaz, sarsılmaz bir kuvve-i hayâtiyeye malik olduktan sonra ondan müteferri' tezahürat ve tecelliyâtın henüz derece-i kemale vasıl olmaması asla mucib-i endişe olamaz. Dünyada her şey ancak kanun-ı tekâmülün çizdiği hutût ü muayyene dâhilinde inbisat edebilir, bu hutut ü muayyene üstünden sıçramak suretiyle ilerlemeğe kalkışmalara sukût tehlikesinden masun olamazlar.

Türk müteallimlerinde bugünkü teşkilat ve tezahürat ne olursa olsun şuna katiyen emin olmalıdır ki henüz devre-i istihalede bulunan vicdan-ı millinin hakiki mehekk-i izabesi<sup>2</sup> darülfünundur. Vicdan-ı millinin en kuvvetli bayrakçıları darülfünun müdavimleridir. Bugün böyle değilse bile yarın olacaktır. Bizim için Türk müteallimi demek istikbalin şule-i ümidi demektir.

Bundan bir asır mukaddem Almanya'da intibaha gelen vicdan-ı millinin meşrûkı yine darülfünun olmuştur. Bu intibahın en kuvvetli müessiri olan Fichte, en evvel müteallimleri başına toplamış ve bugünkü Almanya'yı vücuda getirmiş olan o feyyaz tohumu ancak onlar vasıtasıyla Almanya'nın her tarafına saçmıştır. Alman toprağı Fransız askerinin istilası altında bulunmakta, Alman milleti Fransız boyunduruğı altında inlemekte iken, İsviçre'den imdada yetişen filozof Fichte<sup>3</sup> malum olan kavmiyet-perverane konferansları irad ve

<sup>2</sup> Islah ve terbiyesinde ölçü mehenk,

<sup>3</sup> Johann Gottlieb Fichte, dt Philosoph 1762-1814 1794 Prof in Jena, 1789 yılında ateist olmakla suçlandı. Görevine son verildi. 1805 yılında Erlangen'de Prof. oldu, 1810 itibaren Berlin'de çalıştı, Fichte'nin felsefesi kant'ın tenkit anlayışının etiksel olarak devamı subjektif idealizm olarak sürdürülmesidir. O ilk olarak meşhur diyalekt sentezini kurdu. Tez- Antitez: Sentez. **Johann Gottlieb Fichte** ( 19 Mayıs 1762, Rammenau - 29 Ocak 1814, Berlin), ünlü Alman düşünürü. Felsefedeki en önemli kavrayışı, temel çıkış noktası kendi özgürlük anlayışıdır.

Fichte'ye göre, irade ya da ben, temel gerçeklik olup, özgürdür, kendi kendisini belirleyen faaliyetir. Ben ya da irade dışında her şey ölü ve pasif bir varoluşu gösterir; yalnızca böyle bir faaliyet, kendi kendisini belirleyen tinsel bir faaliyet gerçektir. İradenin kendisi, yaşam ve akıl, bilgi ve eylem ilkesidir, her türlü ilerleme ve uygarlığın harekete geçirici gücüdür; bilginin dayandığı temel, kuramsal düşüncenin birleştirici ilkesidir. Şu halde, felsefede yapılacak ilk iş, böyle bir faaliyetin niteliğine, hem kuramsal ve hem de pratik aklın koşullarına, ilke ve önkabullerine ilişkin olarak ayrıntılı bir açıklama sunmaktır.

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

neşr ettikten sonra Berlin darülfünununun mertebe-i kemale isâline hasr-i mesai eylemiş ve buna muvaffak olduktan sonra en mühim kürsüyü kendisi iştiğal ederek vicdan-ı millinin takviyesi hususundaki mesaisine kemal-i keremi ve muvaffakiyetle devam eylemiştir.

Bundan yüz sene evvel Almanlarda vicdan-ı millinin müceddeden vücuda gelmesine en büyük medar olan Alman müteallimlerinin hareketini yakından takip etmek, bugün aynı halde bulunan türk müteallimleri için faideden hali değilse de sadedimiz haricinde olduğu için şimdilik bundan sarf-ı nazarla bugünkü Alman müteallimlerinin yaşayışını tetkik ile iktifa edeceğiz. Alman müteallimlerinin yaşayışını Türk müteallimlerine numune-i imtisal olmak üzere arz etmek fikr ü niyeti bizden pek uzaktır.

Maymun gibi taklitçilik vicdan-ı millinin tecelliyat ve icâbâtıyla asla kabil-i tevfiğ ve telif olamaz. Alman müteallimlerinin hayatını ictimâi bir mesele olmak üzere tetkik edeceğiz. Mamafih Alman müteallimlerinin hayatında Türk müteallimleri için numune-i imtisal olabilecek cihetler yok değildir. Türk müteallimleri kendi hayatlarını muhit ve unsur, vakt ü zaman icâbâtına göre tanzim etmek mecburiyetinde bulunmakla beraber milel-i saire müteallimlerinde cari olan tarz-ı hayatı medar-ı tenvir ve kıyas ittihaz etmek gayesiyle takip edebilirler. Bahusus ki Alman müteallimlerinde bugün öyle cihetler vardır ki ta Fichte zamanından kalma bir tesirdir; ve bu itibarla bu cihetlerin tetkiki bizim için her vechile mucib-i istifade olabilir.

Alman müteallimlerinde Fichte zamanında kalan ahvalin başlıcası ifrat derecede hubbu vatandır. Zaten bugün onların en büyük sıfat-ı mümeyyizesi bundan ibarettir. Hubbu vatan bugün bütün milletlerin gençlerinde mevcuttur, lakin Almanlarda bilcümle ahval u harekâta hâkim ve nazım olacak derecede kuvvetlidir. Fransız gençlerinin bir kısm-ı küllisinde sosyalistlik, beynelmilliyet gibi vatanperverlik düşmanı olan cereyanlar hüküm sürdüğü halde Alman şebabete-i müteallimesinde bu gibi cereyanların az çok ahz u mevki etmesi imkan haricindedir.

Bir dokumacının oğlu olan Fichte, yeteneği olduğunu farkedene bir zengin yardımıyla yüksek öğrenimini gerçekleştirebilmiştir. Fichte Kant'a büyük hayranlık duymuş ve onu görmeye gitmiştir. Kant'a "Versuch einer Kritik aller Offenbarung" (*Her Tanrısal İlhamın Eleştirisi*) adlı eserini sunmuştur.

Onun felsefedeki konumu Kant, Friedrich Schelling, Hegel gibi isimlerin yanı sıra Alman felsefesinin temel taşları arasında yer alır. Alman idealizminin hem temellendiricisi hem de temsilcisi durumundadır. Kant sonrası Alman felsefesinin önde gelen isimlerinden biri olmuştur.

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

Alman mütealliminin bu sıfat-ı mümeyyizesini darülfünun binası dâhilinde, yalnız ilim ve irfan ile meşbu' bulunan o muhit içinde aramağa kalkışırsak beyhude uğraşmış olacağız. Onun ruhunu anlamak için darülfünun haricindeki etvâr ve evzânı takip etmek icap eder. Fakat onu hayat-ı husûsiyesinde, sakın olduğu dördüncü ve beşinci katın sefalet-âmîz odasında tecessüs edersek yine abes olur. Alman müteallimini olsa olsa toplu halde buldukları eğlence yerinde tetkik edebiliriz, orada ruhu bütün üryanlığıyla nazar-ı tecessüsümüz nümâyân olur.

Eğlence yeri diye Paris'in meşhur "Quartier latin" tabirinin hatıra getirdiği muhit ve mazmunu göz önüne getirmeyelim. Almanları hafifmeşreplik aleminde zor yakalayabiliriz. Alman müteallimleri ciddiyet dairesinde inhiraf etmemek şartıyla eğlenmek yolunu da bulmuşlardır.

Müteallimler toplu bir halde meyhanede bulunurlar. Oraya hemen her akşam devam ederler. Fakat meyhane deyince bizim bildiğimiz meyhane âlemleri hatıra gelmesin. Müteallimlerin kendilerine mahsus meyhaneleri Kneipelere vardır. Kneipe denilen yer oldukça müzeyyen, temiz, her hali zevk-i selime muvafık bir kahvehanedir. Orada uzun masalarda müteallimler ikişer, dörder veya altışar kişi otururlar. Her birinin önünde koskoca birer bira kadehi vardır. Kadehleri dikkat edilirse hepsinde memleketin arması göze çarpacak surette menkûş bulunduğu görülür. Garsonluk vazifesini ifa edenler iri yapılı güzel genç kızlardan *Kellnerin*lerden<sup>4</sup> ibarettir. Orada içki içen sıcakkanlı yüzlerce genç içinde birisi çıkıp da bu kızlara harfendazlıkta bulunmak, münasebetsiz bir söz söylemek gibi bir küstahlığa mücaheret etmez.

Kneipe denilen bu meyhane âlemleri haftada lâakal bir defa mutantan ve merasimperverâne bir surette icra edilir. O vakit âdi Kneipe Kommer yani Gala kneipesi olur. Bu münasebette daire tefriş edilir. Müteallimlerin mensup oldukları fırkaya mahsus sancaklar açılır. Orkestralar celp edilir, mükemmel bir konser olur.

Başka yerde olsa bu meyhane âleminde, ispiroto kafalara hâkim olduğu bir zamanda intizam ve inzibat aramağa kalkışmak aber olur, bilakis her türlü intizamsızlığın zuhuru pek tabii bir keyfiyettir. Fakat bu "Kneipe" veya "Kommer"lerde hal öyle değil orada herkes içer, güler, eğlenir, lakin hiç bir vakit şiraze-i intizama halel gelmez.

<sup>4</sup> Kelnerine şeklinde Latin harfli olarak metinde yazılmıştır. Doğrusu Kellnerin (Bayan Garson).

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

Unutmayalım ki bu meyhanede içki içenler Almanlardır. Her Alman muti, intizamperver bir ruh ile dünyaya gelir. Validesinin ağışında bile itaat ve intizamdan ibaret bir asker terbiyesi görür. Asker olarak dünyaya gelen, ta sabavetlerinden beri asker terbiyesi gören bu gençler meyhane âleminde bile zabitsiz, reissiz geçinemezler. İctima[n]ın başında yine firkadan müntehap bir reis bulunur. Bu reis intizamın zerre kadar haleldar olmasına mani olduğu gibi hâzirûnun zevk ü neşesini artırmak için her türlü tevbire tevessül eder.

İşte ictima' başlamış, türlü türlü musiki aletleri teşfî-i kulûbe mübaşeret etmiş, bira kadehleri birbirini vely ve takip ediyor, kalın pipolardan savrulan dumanlar kesif kesif bulutlar gibi daire içinde dolaşiyor, kafaları gittikçe kızıştırıyor. Âdi sohbetten ibaret olan birinci perde bitmiş, şimdi artık biranın neşe-aver tesiri de görülmeğe başlayacak (Parses) denilen reisin bir işareti üzerine şarkılar okunmaya başlar, her bir müteallimin önünde bu âlemlere mahsus şarkıları havi (Kommersbuch) denilen bir şarkı kitabı vardır.

Boş giden kadehlerin adetleri çoğaldıkça sesler yükseliyor. Hanendelerin şevk ü gayreti artıyor. İşte şimdi bu müteallimlerin ruhunu anlamak sırası gelmiştir. Saatlerce müddet-i temâdi eden şarkıların metnini dinleyelim, sair yerlerde mutad olduğu vechile bu âlemlere mahsus mahud aşk ve alaka şarkılarından, saki-namelerden hiç eser yoktur. Yukarıda beyan ettiğimiz vechile Alman müteallimlerinin bilcümle safahat-ı hayatına, hatta sarhoşluk âleminde bile, hakim olan bir tekamül vardır ki o da hadd ü payansız bir hubb u vatandır.

Bu neşeperest gençler en ziyade vatani takdis ve tebcil eden şarkılardan hoşlanırlar, yalnız bu şarkılarla gaşy u istiğraka gelirler. Bu şarkıları saatlerce müddet-i gaşy ü istiğrak içinde okumaktan bıkip usanmazlar, bilakis okudukça neşeleri artar. Kommersbuch'un havi olduğu ve her bir müteallimin kemal-i hahişle bellediği bu vatanperverane şarkıların adeti yuz otuzdan ibaretdir ki, hep birbirinden vecdaverdir. İşte kitabın ortasında tayin etmeksizin alınmış bir numune: 1814 senesinde yani tam yüz sene evvel yazıldığı halde hala kemal-i şevk ve şetaretle okunuyor.

Cibal ve tilâinde la yemût meşe ağaçları zafer ikllileri gibi parlayan handenâk memleketi, tarabfezâ tepeleri altın telli şua-i şemsin tesiriyle parıldayan yeşilliklere, müstagrak vasi' ülkeyi bilir misin?

Evet bilirim. Almanların vatandır ....

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

Yalan nedir bilinmeyen, insanın sözü hakikat diye telakki olunan güzel memleketi, bütün meşakk ü mezahime-i hayatiyyenin samimi aşk ve muhabbetin tesiriyle zail olduğu cennet gibi ülkeyi bilir misin?

Evet bilirim. Almanların vatanıdır ....

Namus ve istikametın melceî, salâbet-i diniyenin merkezi olan memleketi, tatlı sesiyle ehli fazilete mesûbât-ı celile va'd eden itikâd-i dininin saltanat sürdüğü güzel ülkeyi bilir misin?

Evet bilirim. Almanların vatanıdır ....

Evet! şan ü şeref senindir, ey vatanım, küre-i arzda en mümtaz yeri sen teşkil edersin, cihan kıymet hürriyetin en ziyade cilvenümâyı mübâhât olduğu yer senin sine-i şefkatindir.

Evet, ahd ü kaseın ederiz ki bütün hüviyet-i ruhumuzla, bütün kalbimizle seni seveceğiz, ve ma-dâme'l-hayat sana layık, senin tarihine şeref-bahş olmaktan başka hiç bir gaye takip etmeyeceğiz.

"Kommersbuch"un bir kaç sahifesini daha çevirelim. Başka şey aramayın, yine aynı mealde şarkılar, işte bir numune daha:

(Ey vatanım, ölünceye kadar sana karşı aşk ve muhabbetimde sadık ve vefadar kalacağım, işte yemin ediyorum, bütün malımı mevcudiyemi, hatta hayatımı al, hep senindir.

Yalnız sözle, şarkıyla değil, en müşkül zamanlarında muharebenin en kızgın dakikalarında sönmez ateş-i muhabbetimi ispat etmeğe hazırım.

Gerek şenlik ve gerek matem günlerinde senin dostların benimkiler olacaktır. Ömrüm sürdükçe senin düşmanların benimkiler olacaktır. Çünkü seninle ittifakımız zeval nâ-pezîrdir. Yegane medar-ı tesellim, en büyük medar-ı saadetim sensin.

İşte yemin ediyorum, ey vatanım, mal ve canım senindir, ölünceye kadar sana sadık kalacağım.)

Alman müteallimlerinin kadınlara karşı olan hissiyatı hakikaten calib-i nazardır. Fransada, İtalya'da ve Jermen olmayan ekser kavimler nezdinde şebabet-i müteallimenin en büyük afeti şüphesiz ki hafifmeşrep kadınlardır

Müteallimlerin bir çoğu bunların arkasından koşarak hayat-ı tahsiliyelerini duçar-ı akamet ettikleri gibi paralarını, sıhhatlerini, hatta hayatlarını dahi kaybederler, tecrübesiz olan sıcakkanlı gençlerden bazıları alüftelerin birine rabt ü kalp etmek suretiyle romanlarda, tiyatrolarda görülen aşk kahramanlarından biri olmak

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

dâiyesine düşerler. Alman müteallimlerinde bu gibi ahval enderdir. Fransız muharrirlerinden birisinin vaktiyle iddia etmiş olduğu vechile her bir Almanın amâk-ı kalbinde bir Schopenhauer uyuyor. Namuslu kadınlara karşı son derece hürmetkârlık ibrazında kusur etmeyen en kibar Alman hafifmeşrep bir kadın ile temas ettiği vakit hemen kalbinin derinliğinde uyuşmuş kalmış olan kadınların merakametsiz düşmanı meydana çıkar. Dehşetli bir Schopenhauer kesilir, hafif meşrep bir kadın, istediği kadar dilrubâ ve işvekâr olsun Schopenhauer'in milletdaşlarını ciddi surette cezb edemez kendisiyle temasta bulunan erkeğin nefret ve istihkarından kurtulamaz.

İşte Alman müteallimlerinde dahi bu hal pek aşikar surette meşhûd olur, kadınlarla temasta bulunurlar. Fakat hiç biri onlara rabtu kalp etmez. Onların arkasından koşup ne icâbât-ı tahsiliyenin, ne husûsât-ı sâirenin ihmaline asla meydan vermez.

Yirmi yaşında gençler için pek garip olan bu halin en sadık tercümanını yine Kommersbuch'da aramak icap eder. Alman müteallimlerinin ruhu orada inkişaf etmiştir. En hakiki tezahürat-ı ruhiye bu kitabın sahifelerinde mündemiçtir. Orada hafif meşrep kadınlara karşı nefret ve istihkarı ifade eden müteaddid şarkılar meyânında en ziyade zebânzed olanını buraya misal olarak naklediyoruz.

(Size cidden söylüyorum, kadınların cümlesi yılanlar gibidir, okşayıcı ve yalancılardır, erkekleri dâm-ı iğfale sokmak hususunda pek büyük maharetleri vardır. Onlara kapılan erkeklere vay, girdaba sürüklenmeğe mahkûmdurlar.

Ey dostlarım, inanmayınız, hiç bir kadına inanmayınız. Biçare hazret-i Âdem'in feryadını dinleyiniz "ah bu melun kadın! Bana ne kadar pahalıya mal olmuş! Havva'ya selamlarımı tebliğ ediniz, fakat inanmayınız! Hiçbir kadına inanmayınız!

İsterseniz biçare "hazret-i Lût'u da dinleyiniz. Söz onundur. "Ah! sermest iken başıma gelen hal nakl ü hikaye edilecek şeylerden değildir. Ben yalnız size bir nasihat vermekle iktifa edeceğim. İnanmayınız, hiç bir kadına inanmayınız!

Sen de şeci' ve kahraman "Samson" seninde bu hususta söyleyeceğin bir şey yok mu?

Evet doğrudur, zor pazumu kimse kıramazdı. Fakat kadının hile ve hudası işin içine karıştıktan sonra benim için hezimet muhakkak idi. İşte size tecrübe üzerine söylüyorum.

İnanmayınız, hiç bir kadına inanmayınız!

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*



Kadınlar etrafa tebessümler saçtıkları, işvekârane raksettikleri vakit latif bebeklerden başka bir şey değildir. Benim size yalnız bir nasihatım vardır, kendinizi koruyunuz.

İnanmayınız, hiç bir kadına inanmayınız!

İşte bütün hikmet bu cümlededir. Etrafa tebessüm saçtıkları zaman kadınlar latif bebeklerden başka bir şey değillerdir.

Kommersbuch'un sahifelerini çevirmeğe devam edersen Alman müteallimlerinde hakiki aşk ve muhabbet numuneleri de görürüz. Fakat aşk ve muhabbete dair olan bu şarkıları her biri hakiki birer ahlak dersi olduğu gibi Alman ruhunun birer tecelli-i samimisidir. İşte bir numune:

Vadide güller açılmış, kahraman askerler kavgaya gidiyor.

Elvada, elveda, elmasım, sevgilim, bütün kalbimle hep senin olacağım.

Kapıdan çıktıktan sonra tekrar gelir.

Elveda, elveda, elmasım, göz bebeğim! Bütün kalbimle ben sana geleceğim.

Fakat artık aşk ve muhabbetine lüzum kalmamıştır. Çoktan beri benim bir kocam vardır, senden daha güzeldir. Onu daha ziyade severim. Bunu iyi bil, ben onunum. Askercığın koynunda ne çıkardığını bilir misiniz? Bir bıçak, uzun keskin bir bıçak, onu vefasız kadının kalbine saplamış, bıçak o kadar derin saplanmış ki, akan kanlar askerin ellerini kaplamış, bıçağı çıkardıktan sonra askercik:

Merhamet, merhamet Allahım! demiş, vefasız kadın da pis bir fare gibi gebermiş, tamamıyla gebermiştir, evet, bir kadın aynı zamanda iki erkeğe va'ad-i aşk ederse böyle olur. Fakat bu haller hergün teceddüd ediyor. Birinci aşk ve muhabbetlerine vefasızlık eden kadınların akibeti böyle olur.

Kommersbuch'da bulunan ve Alman müteallimlerinin zebanzedi olan aşk şarkılarının hemen kâffesi bu kabildendir Hepsinden birer hisse, birer ders ü ibret çıkar. Kommersbuch'un tercümanı bulunduğu Almanlara mahsus duyguların cümlesini birer birer izah etmek pek uzun olur. Yalnız şunu ilave etmekle iktifa edelim ki bütün bu duygulara hâkim ve galip olan bir şey var ise de orada mağmûmiyet, filosofâne bir mağmûmiyettir. Ren nehrinin karşı tarafında safahat-ı hayatiyenin cümlesine hâkim olan o şuh-meşreplikten hiç eser yoktur. İşte Kommersbuch'un göz önüne getirdiği safahat-ı hayâtiyenin bazıları:

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

Bipâyân ummanlara doğru tahrîk-i çarh-i azimet edecek olan kimi taifeleri sahilden fekk-i lenger ediyor. Hazin hazin şarkı söylüyorlar. Yarın şafak sökeceği vakit dalgalar üstünde mi, yoksa kar-ı deryada mı bulunacaklarını tayin edemiyorlar, hep meçhule doğru yürüyor, durmayarak ilerliyorlar, bunlar için yegâne dildâde, yegâne mahbube-i kalp elmas renkli dalgalarla müzeyyen koskoca denizdir.

İşte ötede bir asker neferi, düşman güllerine göğüs germeğe gidiyor, veche-i azimeti neresi? Cennete mi? Cehenneme mi? Onu karşılayacak isterse Cennet ferîştelere, isterse cehennem zebanilere olsun neferciğin tek bir gaye-i hayâliyesi vardır. Yegâne perestidesi olan mader-i vatan için fedayı can etmekten ibarettir. O da şarkı söylüyor. Fakat söylediği sözler gönül parçalayacak derecede sûzişli ve kadar gamgînânedir.

İşte bir genç daha! Yirmi yaşına vasi' ormanlarda yüksek dağların tepelerinde imrâr-ı eyyam eylemiş, nasılsa tecrübe-i tali' etmek gayesiyle büyük şehre gelmiş, büyük şehrin fâsid havası, pis hayatı onu esir-i firaş etmiş, biçare dağlı şarkı söylüyor. Şimdi mahrum bulunduğu ormanların saf havasını, dağların ferah-feza rüzgarını, türlü türlü kuşların ruh-perver terennümâtını, hâsılı yirmi yaşına kadar ülfet ettiği tabiatın bütün bedayi'ini birer birer göz önüne getiriyor. Çektiği hasret-i ahlar a'mâk-ı kalbe kadar nüfuz ediyor.

En nihayet işte müteallim ikmal-i tahsil etmiş, maskat-ı re'sine avdete hazırlanıyor, o da şarkı söylüyor, babama, anama, bütün sevdiklerime, kavuşacağım, hayat-ı tahsiliyenin semere-i mesaisini iktitâfa başlayacağım diye izhâr-i meserret edeceğine, dört beş sene beraber yaşadığı arkadaşlarından ayrılacağından, Kneipe, Kommer âlemlerini bir daha göremeyeceğinden kemal-i ye's ve kederle bahs ediyor.

Zaten esas itibarıyla bütün Alman edebiyatı, Alman şiiri de böyle, hiç bir milletin şiirinde, edebiyatında mağmûmiyet Almanlarda olduğu kadar samimi, kuvvetli ve sûziş değildir. Tebessümlerin, handelerin evzâk ve hutûtâtın tebliğ vadisine mahsus olan şiirlerde böyle bir kaç damla gözyaşı bulunur.

Yukarıda ikmal-i tahsil ettikten sonra memleketine giden müteallimin ne kadar hazin ve mükedder olduğunu gördük. Şimdi pek sevdiği o hayat-ı tahsiliyeye kavuşmağa giderken Alman gencini dinleyelim.

[İşte Mayıs ayı geldi. Ağaçlar baharlara müstağrak, siyah endişeler içinde kuşe-i istirahatda kalmak isteyenlere vay! Fikrim, ruhum kubbe-i sema altında uzaklara doğru hareket eden bulutları

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

takip ediyor, âlem-i meçhûliyetin bi-payan karanlıklarının içine dalmak isterim. Yegâne emelim budur.

Ey sevgili babam, ey şefkatli anam, sizi Allah'ın himayesine tevdi' ediyorum, uzaklara, uzaklara doğru rehrev oluyorum. Benim kat' etmediğim ne kadar yollar, henüz tatmadığım ne kadar şaraplar vardır.

İşte yola çıkıyorum, bana güneşin ferah-fezâ şua'ı refakat ediyor, işte dil-ruba dağları atlıyorum, sakin vadileri kat' ediyorum, suların tatlı tatlı zemzemeleri, ağaçların tarab-aver şakırtısı kalbimi tenşit ediyor. Taganniyâtım tabiatın mütelevvin terennümâtına karışıyor. İşte akşam oldu. Ortalığa karanlık bastı. Yolda han yoksa ma[v]i semanın kubbesi altında uyuyacağım. Yıldızlar bana bekçilik edecek, rüzgâr bana goncaların buselerini getirecek. Gün açılmadan şafağın bir busesiyle uyanıp kalkacağım. Yolculuk! Yolculuk! Hür ve serbest müteallimin en derin emeli. Göğsünde hayat nefhaları çarpıyor. Ey âlem-i meçhûliyet! Niçin bu kadar güzel, niçin bu kadar cazibedarsın?

Bu manidar şarkıda ne kadar derin hakikatler, Alman ruhunun ne kadar amik duyguları mündemiçtir.

Sinn-i buluğa vasıl olur olmaz Alman genci istirahat köşesine lanet okuyor. Yegâne emeli meşakk-ı hayatiye ile çarpışmak, meçhule doğru olsun, daima yürümek, ileriye doğru yürümekten ibarettir. Peder himayesinden, validenin sine-i şefkatinden uzak, pek uzak bir halde hayatın gunâ-gün müşkilâtını tek başına iktihâm etmek istiyor, yalnız kendi sa'yine kendi kuvvetine güvenmek arzusunda bulunuyor. İşte bu surette yetişen milletlerdir ki hakk-ı hayata malik olurlar.

Moiz Kohen

Almanlarda İctimâî Hayat

**ASKERÎ YAŞAYIŞ<sup>5</sup>**

Burada Alman hayatının en hassas damarına dokunuyoruz. Çünkü Almanların hayatına en ziyade hâkim olan şey askerlik hissi, askerlik hassasıdır. Birinci makalemizde de bilmünasebe beyan ettiğimiz vechile her Alman asker olarak dünyaya gelir. Ta validesinin şefkat ağuşundan başlayarak darülfünun son sınıfına kadar geçireceği bütün tahsil ü terbiye safhalarında askeri hayatın en mühim

<sup>5</sup> Almanlarda İctimai Hayat, Askerî Yaşayış, a.a.O., ¼ (Şubat 1329/1914), s.418-425.

hassalarını, ma-fevka itaat, sabr ü tahammül, intizam ve inzibat gibi meziyetlerini telakki eder, orada her türlü vesait, her türlü münasebetle talebeye, müteallimine askerlik için derin bir hürmet, samimi bir muhabbet telkin edilir. Almanya'nın herhangi şehrine giderseniz en ziyade nazar-ı dikkatinizi bir şey celp eder, o da askerliğe, tarihi muharebeler safhalarına müteallik heykeller, abidelerdir, bütün sokakların caddelerin, mesirelerin isimleri şu veya bu muharebede temeyyüz etmiş hükümdarlara, prenslere, generallere izafe edilmiştir. Köşe başlarında bulunan gaz lambaları bile türlü türlü silah resimleri, askeri âlât ü edâvat şekilleriyle müzeyyendir. Mektep çocukları gezmeğe çıkarılsa ya muharebelerde nam ü şan kazanmış olan Hohenzollern hanedanı ile generallerinin heykelleri önüne yahut askeri müzesine götürürler. Orada hocaları mini mini kız erkek yavrucukları her bir heykelin, her bir bayrağın, her bir eski silahın tarihi ananelerini izah ederler. El-hâsıl Almanya'da tahsil ve terbiye âleminde hiç bir safha yoktur ki askerliğe karşı esasgîr olan hürmet ve muhabbetin takviyesine medar olmasın.

Bununla beraber, Alman milletinin umumi terbiyesi askeri olmasına rağmen bugün Almanya'da askeri hayat mülki yaşayışında büsbütün farklı, adeta başlı başına bir âlem-i mahsus teşkil ediyor. Bir yanda ordu ile mahâfil-i askeriyede eski, âsâr-dîde ananelerin muhafazası için müfrit bir taassup görülür iken milletin diğer tabakalarında liberalizm cereyanları gittikçe tevsi' ve ahz-ı mevki ediyor.

Ananelerin muhafazası hususunda gösterilen bu taassup iledir ki bugün Almanya'da zabıt kelimesinin mefhumu sair yerlerde tazammun ettiği manayı ifade etmiyor. Sair yerlerde zabıt demek kendi bölümünde veya taburunda kumandaya memur olan bir adamdan başka bir şey değildir. Hâlbuki Almanya'da zabıt demek milletin sair efradından farklı, mümtaz bir adam, askerî unsur demek milletin muhtelif sınıflarına kat kat farklı bir unsur demektir. Orada zabıtlere mahsus öyle âdetler, ananeler, yaşayışlar vardır ki yabancılara büsbütün garip görünür. Bugün orada askerî, mülki unsurlar arasındaki mübayenet artık inkârı gayr-i kabil bir dereceye gelmiştir. Bu mübayenetin en manidar misali bu son günlerde bütün matbuat âlemini haftalarca tehyici etmiş olan ma'hud "Tesabran" hadisesinden ibarettir. Ehemmiyetsiz bir münazaa üzerine zabıt biri polise, jandarmaya müracaata lüzum görmeden kendi kendine ahalinin birçoğunu kışlada hapseder. Milleti temsil eden Reichstag (رائخشتاغ) (Meclis-i mebûsân), heyecanlı, ateşli protestolardan sonra başvekile âdem-i itimat beyan ettiği halde muhafazakarlığın en metin kalesi olan Prusya krallığı Meclis-i meb'ûsânı askerliğin şeref ve haysiyetini

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

kemâl-i şiddet ve metânetle müdafaa edemediğinden dolayı takbih etmiş, liberal gazeteler bu hodgâmâne muamele üzerine kıyametler koparıırken muhafazakârân mahâfilinden hatta veliahd da dâhil olduğu halde hodserâne hareket eden zabite binlerce tebrik telgrafları keşide edilmiş. Kanun-ı esasiye falan bakmayarak güya haysiyet-i Askeriyenin muhafazası hususunda metanet gösterdiği için kendisi her taraftan kahraman diye tes'îd ü tebcîl olunmuştur.

Bu hadisenin tevlîd ettiği fırtınaların aksi tesiri Alman matbuat âleminde daha henüz zail olmamıştır. Gazeteler hala askerî unsurun mülkî unsura karşı gösterdiği tahakküm ve istibdaddan uzun uzun bahsediyorlar.

Mevzubahis olan bu askerî unsurun mahiyeti nedir? İctimâî yaşayışı neden ibarettir. Diğer milletlerin askerî unsurların ne ile fark ve temyiz olunur? Yukarıda bilmünasebe zikrettiğimiz vechile Alman askerî unsuruna hâkim olan en büyük sıfat-ı mümtâze müfrit bir anane-perverlikten ibarettir. Bu eski ananelerin vikayesi maksadıyla ordunun muhtelif alayları, firkaları idare ve teşkilat hususunda kendilerine mahsus usul ve adeta tabi' bulunur. Her bir alay başlı başına teferrüd-perver bir sınıf, bir cemiyettir ki harici tesirlerden tamamıyla masun olarak idare olunur. Bu alayların hiçbirine imparatorun, nazırın, şunu bunun emir ve tayiniyle yeni bir zabıt sokulamaz. Evsaf-ı matlûbeyi haiz olup mevcut alayların birine dâhil olmak isteyen zabıt yalnız alay zabitanının ârây-ı umûmiyesiyle kabul olunabilir. Alay zabitanı Namzedin lehine rey vermeden evvel servet-i şahsiyesi, mensup olduğu ailenin necabeti ve kendisinin sevâbık-ı ahvali hakkında uzun uzadıya tahkikat icra eder ve ancak kendisinin şeref ve haysiyetine muvafık bir namzet olduğu tahakkuk ettikten sonra kabulüne karar verirler.

Namzedin kabulü hususunda bütün alaylarda riayet edilen muayyen ve sabit bir takım esaslar, prensipler vardır ki onlardan inhiraf etmek imkân haricindedir. Bu cümleden olarak zabitan zümre-i mümtâzesine dâhil olmak şerefine mazhar olacak adam mutlaka kendi irad-ı şahsiyesiyle müreffehen geçinecek derecede servet-i şahsiyeye malik olmalıdır. Mensup olduğu aile nesep cihetiyle mümtaz bir mevkiye haiz olacaktır. Ailenin efradı arasında, nasılsa lekelenmiş bir şahıs bulunursa namzet âdem-i kabule mahkûmdur. Hele bizzat namzedin sevâbık-i ahvalinde kıl ü kali mucip bir hal varsa kabulü reye bile vaz' olunmaz.

Bahusus bir takım mümtaz alaylar vardır ki, bu husustaki takayyüd ve itinaları son dereceye varmıştır. Mesela Berlin hassa ordusuna zabıt sıfatıyla dâhil olmak isteyen namzed irad-ı seneviyesi 20.000 Franktan dûn olmadığını ispat etmeğe mecburdur. Berlin hassa

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

ordusunun süvari alayları asılzâdeğânın büyük mahdumlarına mahsustur. Bu adeta irsî bir hak gibi telakki olunuyor. "Postdam"da bulunan birinci hassa piyade alayı imparator hanedanının mensup veya mühim bir unvan asaleti haiz asılzâdeğânın malikâne-i mahsusudur. Oraya onlardan başka kimse dâhil olamaz. İşte bu kere Arnavutluk tacına layık görülen prens David dahi Postdam alayına mensup idi.

Bu teşkilat-ı mahsûsa sayesinde ki bugün Almanya ordusunun ekser alayları birer şahsiyet-i mahsûsayı haiz ve her bir alayın bütün zabitanı aynı sınıf halka mensup bulunur. Mesela bugün cenup eyaletlerinde bulunan alayların çoğunda hizmet eden zabitan vaktiyle Slavlar veya Polonyalılar aleyhindeki muharebâta yararlık göstermiş olan rüesâ-yı askeriye'nin ahlâfından ibarettir. Bunların cümlesi Hoberaux denilen büyük çiftlikler ashabıdır ki Alman ananesinin en kuvvetli istinâdğâhı addolunur. Bunlar kanlarında Alman hükümetini, alman hâkimiyetini, Alman milliyetini tesis etmiş olan eski cengâverlerin hasâil-i askeriyesini tamamıyla taşıyorlar. Hâlbuki Westfalya ile sair Ren eyaletlerinde salâbet-i askeriye o kadar kuvvetli değildir. Oralarda büyük çiftlik ashabı yanında zengin bir fabrikacının, bir tacirin oğlu dahi bulunabilir. Fabrikacının, tacirin oğlu ötekilerin evsaf-ı mümeyyezesinden mahrum değildir. Şu kadar ki ecdad ü eslaf-ı Prusya krallığının tesisi hususunda temeyyüz etmemişlerdir. Bundan başka alman muhafazakâranının iddiasına nazaran mezkûr eyaletlerde itaat askeriye, intizam, inzibatta zabitan zümresine zengin fabrikacıların evladı girdiği için kemalini muhafaza edememiştir.

Zabitanın mümtaz bir sınıf halka mensup olmaları intihap ve tayinleri hususunda bu kadar takayyüd ve itinaya riayet olunması şüphesiz ki, Alman ordusunun kıymetini taz'if etmemiştir. Zabitlik silkine dâhil olan adamın babası, ecdadı askerdir, kanında eski kahramanlardan mevrûs hasâil-i askeriye mündemiçtir. Ananenin muhafazası sayesinde senelerin, asırların müruruyla hâsil olan terakkiler, tekâmüller kaybolmaz. Aynı saha aynı daire dâhilinde inkişafa devam eder.

Bugün Almanya'nın herhangi tarafında, herhangi alayında olursa olsun zabıt askerden başka bir şey değildir. Bütün endişe-i hayatı o âlem içinde terakki ve temeyyüz etmekten ibarettir. Başka hiç bir düşüncesi iştigali, gayesi yoktur. Yalnız kışla hayatı değil, hususi yaşayışı dâhil askeri bir muhit içinde cereyan eder.

Kışlada şayan-ı nazar bir hal meşhûd olur. Vazife başında iken ma-fevk ile ma-dun arasındaki münasebet son derece bârid ve merasim-perverânedir. Ma-fevk, rütbesinin bahşettiği hukuk ve imtiyâzâtın zerre kadar haleldar olmasına müsaade etmez, ma-dun da

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

ma-fevkina karşı teslimiyetkârâne bir hürmet eseri gösterir. Fakat öğle vakti kışlanın yanında bulunan askeri gazinoya gidilince ma-fevklilik, ma-dunluk büsbütün ortadan kalkar.

Büyük rütbeliyle küçük rütbeli arasında hiçbir fark kalmaz. Gazinoda arkadaşlık son derece hararetli, son derece samimidir. Öğle vakti kışlanın gazinosunda taam yemek zabitan için mecburidir. Maksud da arkadaşlar arasında muhabbetin, uhuvvetin günden güne inkişafına hizmet etmekten ibarettir. Esnâ-yı taamda vazifeye müteallik bir meseleden bahsetmek katiyyen memnudur. Bu hususta ufak bir ima cezayı davet eder. Ayda lâakal bir defa (Liebesmahl) dedikleri mutantan bir ziyafet keşide olunur. Bu muhabbet yemeği zabitler birbirinin şerefine idare-i akdah ederler, nutuklar irade olunur. Mızıkalar terennüm eder. Şarkılar söylenir, Elhasıl tenşît-i kulûba medar olabilecek her türlü vasıtaya müracaat olunur. Bu ziyafet günü ekseriya bir yıldönümüne isabet ettirilir. Bu da gâh tarihi bir muzafferiyetin yıldönümü, gâh imparatorun yevm-i ziyareti olur.

Arkadaşlar arasında ne kadar burûdetler varsa ziyafet sofrasında zail olur.

Alay zabitanı meyanında esnâ-yı vazifede ara sıra laflar, ufak tefek nizalar zuhuru pek tabii bir keyfiyettir. Mafevk bir zabıt esna-yı vazifede madunundakine sert bir laf söyler, dürüş bir muamelede bulunur. Madun bittabi sükût eder. Vazifesi icabı olarak mukabelede bulunamaz, lakin ne kadar olsa mafevkine karşı kin ve garazdan kurtulamaz. (Liebesmahl) yani muhabbet sofrasında bütün bu kinler, garazlar tamamıyla temizlenir. Onlardan zerre kadar eser kalmaz, madununu incittiğini bilen zabıt ilk evvel onun şerefine bade-nüş olmak suretiyle gönlünü alır, kendisine nevama bir tarziye verir.

Şerefe badenûş olmak başka tezahürler içinde kullanılır, meselâ mâ-fevkinden bir hizmet, bir hizmet, bir eser-i himaye görmüş olan bir zabıt makam-ı teşekkürde şerefine bade-nüş olur. Bu münasebetle nutuk irade etmez. Bade-nüş olmak isteyen zabıt atf-i nazar eder, hemen bütün mâide-nişinler ayağa kalkar, kemal-i sükûn içinde kadehler boşanır.

Bu mükellef ve resmi aylık ziyafetten mâadâ ara sıra isim günü veya sair bir münasebet ile ayrıca ziyafetler keşide olunur. Orada hâzirûnun en yaşlısı veyahut en küçüğü ziyafet kahramanının şerefine bir nutuk irad eder. Ziyafet kahramanı cevap verir. Ondan sonra mızıkâ, şarkılar, muhabbetler eğlenceler serbesti-i cereyan bulur.

Bu ahval sayesinde ki bir alayın zâbitânî âdetâ bir aile efradı mesâbesinde addolunur. Rûfeka arasında muhabbet ve uhuvvet revâbiti günden güne katlanır. Meserretler, kederler daima pay ederler.

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*

Zabitler vazife haricinde buldukları vakit ekseriya kendilerine mahsus gazinoda imrâr-ı evkât ederler. Asker olmayan adamlarla görüşmekten pek de hoşlanmazlar. Birinci sınıftan olmayan kahve, tiyatro veya eğlence mahallerine katiyen ayak basmazlar. Tramvay veya trenlerde birinci sınıf ta bulunmak alman zabitleri için mecburidir, her bir zabit yalnız haysiyet-i askeriye için değil mensup olduğu alayın şeref-i mahsusunu dahi muhafazaya mecburdur.

Büyük şehirlerde en kibar bulvarlarda en zengin salon âlemlerinde en ziyade revnak-bahş olan yine zabitlerdir. Zâbitânın devamıyla müşerref olan salonlar bahtiyardır. Balo veya salon içinde en meşhur zenginler, en büyük memurlar bulunsa bile en büyük ikramlar, en büyük hürmetler zabitlere teveccüh eder.

Bir zabit için borçlu olmak, borcunu ödemekten tekâsül göstermek büyük bir şeydir. Borcunu ödemekten aciz kalan bir zabit için yalnız bir çare mevcuttur. O da intihardır. Bu takdirde esnâ-yı tedfininde kendisine merasim-i askeriye ifa olunmaz. Mamafih bu gibi haller pek nadir zuhur eder. Çünkü servet-i şahsiyeden mahrum olanlar zabit silkine esasen dâhil olamazlar.

Zabitin evlenmesi de kolay bir şey değildir. En küçük rütbeli zabit senede üç bin Frank bir irat temin edecek bir Drahoma almazsa tehhülüne müsaade olunmaz. Zabit Drahomadan vazgeçmek isterse Drahomanın mukabilini kendisi esham-ı umumiye ile temin etmeğe mecburdur. Fakat bir müddetten beri her hususta meşhud olan galâ-yı esâr dolayısıyla bu üç bin Franklık iradın beş bin Franga iblağ olunması lüzumundan bahsolunmaktadır.

Zabitler ile neferler arasındaki münasebet dahi şayan-ı nazardır. Bu hususta son zamanlarda mühim bir inkılâp hâsıl olmuştur. Evvelce neferler sık sık sert ve şiddetli muamelelere maruz kalırlardı. Zabit nefere tokat atmayı ehemmiyetsiz bir şey addederdi. İzzet-i nefse malik olan neferler ya ar firarı veya intiharı ihtiyar ederlerdi. Fakat son zamanlarda bu ahval tamamıyla değişmiştir. Zabit ile nefer arasında ekseriya revâbıt-ı muhabbet dahi peyda olur. Yüzbaşı emri altında bulunan neferlerin pederi mesabesinde telakki olunur. Bir peder evladına ilkâ-yı hürmet etmekle beraber onların temin-i refahı için nasıl ihtimam ederse zabit dahi ciddiyetini muhafaza etmekle beraber neferlerin ahval-ı hususiyesine de bakar. Mesela bir nefer karısını boşamak istediği vakit en evvel yüzbaşısına derdin anlatacak, reyini istizac edecektir. Her yüzbaşı kumandası altında bulunan yüz yirmi beş neferi yakından tanımağa, her birisinin ahval-i hususiyesine kesb-i vukuf etmeğe mecburdur. Onları birer birer ve bilmünasebe odasına celp ile istitlâatda bulunur. Her bir halini kemal-i itina ile tecessüs, teftiş eder. Bu yüzbaşı neferleri lüzum-ı

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*



derecede ilkâ-yı hürmet ve muhabbet edemezse mafevkleri nazarında mesul olur. Hatta bir kaç sene evvel garip bir hadise olmuştur. Aynı bölüğe mensup üç nefer mahkemece yalan yere yemin cürmünden dolayı cezaya mahkûm olduklarından o bölüğün yüzbaşısı da tekaüt edilmiştir.

Hizmet-i askeriyesini ikmal eden nefer kışlardan pek sevgili hatıralarla çıkar. Sosyalist fırkasına mensup olan amele arasında bile en tatlı muhabbet kışla hayatının menâkibini anlatmakla geçer. Büyük bir meftuniyetle bezm-i muhabbette bulunanların her biri hizmet ettiği bölüğün kumandanı en iyi zabıt olduğunu iddia eder.

Zabıt kışlada pederlik vazifesi ifa ettiği gibi ekseriya muallimlik vazifesini de unutmaz. Filvaki efrad-ı cedide meyanında ümmi olanlar enderdir. Lakin ekseriya köyden, kasabadan geldikleri için dünyadan bihaber bulunurlar. Kışlada kış geceleri zabıt dili yettiği kadar konferans verir, muhtelif mevzular üzerine takrirden bulunur. Neferlerin tenvir-i efkârına medar olacak bir çok şeyler anlatır. Nefercikler köylerine, kasabalarına tamamıyla başka şekil ve kıyafette avdet ederler.

Hasılı zabıtlar için, neferler için, askeri yaşayış sıkıntılı bir şey değildir. Zabıtlardaki anane-perverlik, azimet-furuşluk ihtimal ki bazıları için müessif bir haldir. Fakat şu muhakkak ki bu yaşayış umumiyet itibarıyla tam bir asker olmak için lazım gelen meziyetlerin inkişafına, Almanlarda şan ve şerefi askeriye'nin itilasına medar oluyor.

M. Kohen

---

### **Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature  
and History of Turkish or Turkic  
Volume 4/8 Fall 2009*